

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Геолого-географічний факультет

Кафедра економічної та соціальної географії і туризму

## Дипломна робота

### на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему: **СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ  
ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ**  
**THE CURRENT STATE AND TERRITORIAL ORGANIZATION OF  
CHILDREN'S TOURISM IN UKRAINE**

Виконала: магістр другого року  
денної форми навчання  
спеціальності  
106 Географія  
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Бранчук Анна Сергіївна  
(прізвище та ініціали повністю)

Керівник Шашеро А.М.  
(прізвище та ініціали)

Рецензент Буяновський А.О.  
(прізвище та ініціали)

Рекомендовано до захисту:  
Протокол засідання кафедри  
№ 3 від «22 листопада» 2019 р.  
Завідувач кафедри  
проф. Топчієв О. Г.  
(підпис) (прізвище, ініціали)

Захищено на засіданні ЕК № 1  
протокол №     від «   »     р.  
Оцінка     /     /      
(за національною шкалою, за шкалою ECTS, бал)  
Голова ЕК  
проф. Топчієв О. Г.  
(підпис) (прізвище, ініціали)

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ.....	5
1.1 Дитячий туризм як складова туристичної діяльності. ....	5
1.2 Розвиток дитячого туризму в Україні... ..	8
2. РЕСУРСНО - ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ.....	13
2.1 Природні рекреаційно-туристичні складові .....	13
2.2 Соціально-економічні рекреаційно-туристичні складові.....	22
2.3 Культурно-історичні рекреаційно-туристичні складові.....	24
2.4 Спортивні рекреаційно-туристичні складові.....	27
3. СТАН ТА ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	33
3.1 Оздоровлення дітей в Україні. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку .....	33
3.2 Державне фінансування дитячого туризму в Україні.....	48
3.3 Рекреаційно - туристичне зонування та територіальна структура дитячого туризму в Україні .....	54
3.4 Одеська область – стан і перспективи розвитку дитячого туризму.....	66
ВИСНОВКИ .....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	80

## ВСТУП

**Актуальність теми.** Дитячий туризм є однією з найбільш ефективних оздоровчих технологій, що сприяють формуванню здорового способу життя людини і суспільства в цілому, що має велике державне значення у вихованні підростаючого покоління. Значення рекреації взагалі й туризму зокрема для населення України постійно зростає. Дитячий туризм, орієнтований на соціально важливу категорію нашого суспільства - підростаюче покоління, посідає особливе місце в системі рекреаційно-туристичної діяльності. У першу чергу він покликаний сприяти вихованню та освіті підростаючого покоління засобами туристично-краєзнавчої діяльності, формуванню всебічно розвиненої особистості. Дитячий туризм надає унікальну можливість глибше пізнати і наочно ознайомитись з історичною та культурною спадщиною своєї країни та інших держав, побудувати у молодих людей почуття національної самосвідомості. Велика роль подорожей і в забезпеченні багатостороннього розвитку особистості. Саме походи, поїздки, екскурсії можуть дати підростаючому поколінню можливість для підвищення свого інтелектуального рівня, розвитку спостережливості, здатності сприймати красу навколишнього світу. Важливий дитячий туризм також і як засіб зняття фізичної втоми, психологічної напруги і стресів. Дитячий спортивно-оздоровчий туризм є однією з найбільш ефективних оздоровчих технологій, які сприяють формуванню здорового способу життя людини і суспільства в цілому, що має велике державне значення у вихованні підростаючого покоління в Україні. Необхідно також відзначити вплив дитячого туризму на розвиток в підростаючому поколінні комунікабельності, самодисципліни, адаптації до умов сучасного життя.

Суб'єктом розвитку дитячого туризму виступає ресурсно - туристичний потенціал території, основною складовою частиною якого є рекреаційно-туристичні ресурси. Унікальний комплекс природних, історичних і

культурних пам'яток, багаті рекреаційні можливості України залучають усе більше юних туристів, у тому числі й іноземних.

**Метою дипломної роботи** є дослідження сучасного стану та територіальна організація дитячого туризму в Україні.

**Об'єктом дипломної роботи** є дитячий туризм в Україні.

**Предметом** – сучасний стан та особливості розвитку територіальної організації дитячого туризму в Україні.

**Завданнями дипломної роботи є:** розглянути чинники формування дитячого туризму в Україні; дати оцінку рекреаційно-ресурсного потенціалу розвитку дитячого туризму в Україні; охарактеризувати сучасний стан дитячого туризму; проаналізувати та доповнити схему рекреаційно-туристичного зонування України та ринок дитячого туризму.

**Методи дослідження:** картографічний, метод порівняння, методи аналізу та синтезу, статистичний, історичний.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Розділ перший є теоретико - методологічним і присвячений розгляду поняття та основним системним властивостям дитячого туризму в Україні. Другий розділ присвячений характеристиці ресурсно – туристичного потенціалу дитячого туризму України, де розглядаються основні чинники розвитку туризму. Розділ третій є аналітичним, в ньому представлений аналіз українського ринку дитячого туризму, характеристика дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, кількості дітей, що були оздоровлені, фінансування та зонування дитячого туризму. Розроблено карти по закладах оздоровлення та відпочинку, кількості оздоровлених дітей (за статистичними даними) та розроблено зонування за соціально-економічними показниками, проведено повний аналіз статистичної інформації. .

## ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження дитячого туризму, можемо зробити наступні висновки, що необхідною умовою розвитку туризму є наявність рекреаційного потенціалу певної території. Найбільш сприятливі рекреаційні території зосереджені на півдні України (переважно для літнього відпочинку), а також на Закарпатті і в Карпатах (як для літніх, так і для зимових видів рекреаційно-туристичної діяльності). Загалом кліматичні ресурси України можна оцінити як надзвичайно сприятливі. Для сезонних видів відпочинку і туризму вони зберігаються в нашій країні протягом 10-11 місяців, а несприятливі спостерігаються лише у квітні і в період із другої половини жовтня до половини листопада, тобто система дитячого відпочинку й туризму в Україні може функціонувати практично безперервно.

Важливе значення для функціонування територіально-рекреаційних систем, у тому числі й системи дитячого туризму в Україні, мають соціально-економічні рекреаційні фактори. Поліпшення здоров'я дітей і юнацтва є найважливішою соціальною проблемою, що повинна вирішити наша держава найближчим часом. Для системи дитячого туризму в Україні визначальне місце приділяється матеріально-технічній базі й інфраструктурі рекреаційно-туристичної галузі.

Культурно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси відіграють надзвичайно важливу роль для задоволення пізнавальних потреб юних туристів. Україна має значну кількість культурно-історичних пам'яток різних епох, які охоплюють період від палеоліту до наших днів. Ці пам'ятки територіально розосереджені, але є й місця з високою концентрацією пам'яток історії й культури - міста Київ, Львів, Кам'янець - Подільський, Чернігів і т.п. Роль пам'яток історії й культури в дитячому туризмі зводиться до виконання таких основних функцій: виховної - виховання в підростаючому поколінні патріотичних почуттів, любові до рідного краю, його історії й культури; просвітительської - поширення відомостей і знань із

галузей науки, культури, мистецтва; гедонічної (емоційно-естетичної) - дати юної особистості матеріал для естетичних переживань, викликати почуття задоволення, насолоди прекрасним і т.п.

Територія України має достатній ресурсно-туристський потенціал, а деякі групи ресурсів взагалі є унікальними по впливі на розвиток дитячого туризму в нашій країні. Більшість регіонів України мають достатні для розвитку дитячого туризму рекреаційно-туристичні ресурси, які надають можливість рекреаційно-туристичного забезпечення не тільки учнівської молоді свого регіону, а й виходу на туристський ринок всієї країни й зарубіжжя.

Дитячий туризм на сьогоднішній день - один із найбільш стійких сегментів туристичного ринку України. Така тенденція пояснюється тим, що в Україні, як у жодній іншій країні світу, саме дитячий туризм носить соціальний статус, що означає повне або часткове фінансування даного виду діяльності за рахунок бюджетних коштів держави. Аналіз статистичних даних показує, що змінюється не тільки кількість дитячих оздоровчих установ, але й структура попиту на дитячий відпочинок. Збільшується попит на табори для школярів з денним перебуванням, профільні табори й табори санаторного типу при загальному зниженні потреби в заміських оздоровчих таборах і таборах праці й відпочинку. Традиційними українськими територіями, рік у рік приваблюючими до себе дитячі туристичні потоки, є місто Київ (Артек-Пуща-Водиця), Західна Україна (Артек-Буковель), Чорноморське й Азовське узбережжя (найбільший УДЦ „Молода Гвардія” м.Одеса).

Рівень розвитку туризму в Україні також тісно пов'язаний із загальним рівнем і станом розвитку економіки. Оскільки дитячий туризм є однією зі складових туризму в цілому, то всі проблеми, які виникають при його розвитку, пов'язані з тими ж факторами, які перешкоджають і розвитку туризму в цілому.

Потягом останніх років в Україні зберігається тенденція до погіршення стану здоров'я дітей та молоді. Вплив постійно діючих факторів ризику, незадовільна екологічна ситуація, ускладнена наслідками Чорнобильської катастрофи, перевантаження, насамперед у шкільному віці, призводять до істотного зниження імунітету та розвитку у дітей хронічних захворювань. Поки що не вдається забезпечити організоване оздоровлення та відпочинок усіх бажаючих. Основними причинами такої ситуації є дефіцит коштів та слабка матеріально-технічна база дитячих оздоровчих закладів незалежної України. У зв'язку з цим потрібна координація діяльності всіх міністерств і відомств. Це насамперед упровадження спеціалізованих навчальних туристичних програм залежно від вікових та освітніх особливостей дітей і молоді, виконання програми оздоровлення та фізичного загартування підростаючого покоління.

Таким чином, проаналізувавши роботи вчених, самостійно провівши аналіз статистичних даних та аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу території України, самостійно розробивши зонування території України., можна зробити висновки, що незважаючи на існуючі проблеми, на сьогоднішній день дитячий відпочинок є одним з найбільш потрібних видів туризму, оскільки має безпосереднє відношення до соціальної сфери. Стійка потреба й все зростаючий попит на дитячий відпочинок пояснюються ростом добробуту населення, з одного боку, і можливістю фінансування дитячого відпочинку за рахунок Фонду соціального страхування - з іншої. Це сприяє перепрофілюванню багатьох здравниць і використанню їх для організації оздоровлення й відпочинку дітей (або сімейного відпочинку).

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. В. Історія туризму : підручник / В. В. Абрамов, В. В. Тонкошкур. – Харків : Форт, 2010. – 286 с.
2. Балабанов И.Т. Экономика туризма: Учебное пособие /И.Т. Балабанов, А.И. Балабанов. - М.: Финансы и статистика, 2010. - 174 с.
3. Бейдик О.О. Словник – довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. / О.О.Бейдик - К.:Палітра, 1998.- 130с.
4. Беляева А.Э. Туризм, как социальное явление. Роль и задачи спортивно-массового туризма в физическом воспитании и оздоровлении населения. / А.Э. Беляева, В.А. Соколов. – М.: Всесоюз. Науч.-исследовательская лаборатория туризма и экскурсий. – 1990.- С.39-41
5. Биржаков М.Б. Введение в туризм: Учебник для студентов высших учебных заведений /М.Б. Биржаков; Нац. акад. туризма. Балт. междунар. ин-т туризма. - 6-е изд., перераб. и доп. - СПб.: Изд. Дом Герда, 2004. - 448 с.
6. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціальнокультурного розвитку регіонів України. Культура України. – 2011. – Випуск 32. [Електронний ресурс]- Режим доступу: [http://tourlib.net/statti\\_ukr/bozhko.htm](http://tourlib.net/statti_ukr/bozhko.htm)
7. Востоков И.Е. Классификация пешеходных маршрутов / И.Е. Востоков. – М: Турист, 1990. - 40с.
8. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Дитячий туризм в Україні як специфічна територіальна рекреаційна система. [Електронний ресурс]- Режим доступу : <http://infotour.in.ua/kolotuha.htm>
10. Довженко Г. П. История туризма в дореволюционной России и СССР / Г. П. Довженко. – Ростов: Изд-во Ростов. ун-та, 1998. – 190 с.



11. Дутчак О. І. Вплив туризму на охорону історико-культурних пам'яток: досвід і перспективи. [Електронний ресурс]- Режим доступу: [naukajournal.org/index.php/naukajournal/.../28](http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/.../28)
12. Заходи щодо державної підтримки розвитку молодіжного та дитячого туризму: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 травня 2004 р. № 298-р. [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
13. Зорин И.В. Энциклопедия туризма: Справочник /И.В. Зорин, В.А. Квартальнов; Рос. междунар. акад. туризма. - М.: Финансы и статистика, 2000. - 368 с.
14. Крючков А. А. История международного и отечественного туризма / А. А. Крючков. - М. : НОУ «Луч», 1999. - 102 с.
15. Кузьмук О. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності . [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/23.htm>
16. Любіцева О. О., Бабарицька В. К. Туризмознавство: вступ до фаху: підручник./О.О. Любіцева, В.К. Бабарицька. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. - 335 с
17. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. / Мацола В.І. - Львів: Світ, 1997.- 259с.
18. Михайліченко Г. І. Інноваційний розвиток туризму: монографія / Г. І. Михайліченко. - К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. - 608 с.
19. Одеський регіон: передумови формування, структура та територіальна організація господарства: навч. посібник / Одес. нац. ун-т І. І. Мечникова; авт. колектив: О. Г. Топчієв, І. І. Кондратюк, В. В. Яворська [та ін.]. - Одеса: Астропринт, 2012. - 336 с.
20. Одеський регіон: природа, населення, господарство: Навч. пос. / О. Г. Топчієв, О. І. Полоса та ін.; За заг. ред. О. Г. Топчієва. - Одеса: Астропринт, 2003. - 184 с.

21. Организация туризма: Учебное пособие /Под ред. Н.И. Кабушкина, А.П. Дуровича. - Минск: Новое знание, 2003. - 632 с.
22. Остапец - Свешников А.А. Система туристско-краеведческой деятельности общеобразовательной школы/ А.А. Остапец-Свешников . – М.: Педагогика, 1989. – 32 с
23. Офіційний туристичний сайт Одеської області. [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://touregion.odessa.gov.ua/>
24. Про затвердження Державної програми відпочинку та оздоровлення дітей на період до 2008 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 р. № 33 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 3. – Ст. 81. – С. 106. [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
25. Про комплексні заходи Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні („Молодь України”): Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 1998 р. № 348 // [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
26. Раєвнева О. В. Визначення джерел нерівномірності розвитку регіонів України на підставі розкладання індексу Тейла / О. В. Раєвнева, О. Ю. Бобкова // Актуальні проблеми економіки — 2012. — № 2 (128) — С. 200-210.
27. Рекреаційне районування території України. [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://referat-ok.com.ua/regionalna-ekonomika-rps/rekreaciine-raionuvannya-teritoriji-ukrajini>
28. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку : монографія / за заг. ред. професора В. Г. Герасименка ; авт. кол. : В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов [та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2013. – 304 с.

29. Розвиток природно - заповідного фонду України/ Матеріали Мінекоресурсів станом на 01.01.2002// [Електронний ресурс]-Режим доступу: [http:// www.menr.gov.ua](http://www.menr.gov.ua)
30. Федорченко В. К. Історія екскурсійної діяльності в Україні / В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова. – К. : Вища шк., 2002. – 195 с.